

**Op reis met
de Venus van Maastricht**

**steentijdbericht door Jan Willem van der Drift
steentijddag Leiden 1-2-2020**

Een van mijn vrienden vond een bijzondere steen in een akker in Maastricht:

- 3-dimensionale vormgeving
- vorm gesneden-gezaagd en oppervlak geslepen

vinder Sjesco Olischläger

Het is duidelijk dat iemand tientallen uren doelbewust heeft gewerkt om deze vorm te maken. Daarom weten we zeker dat die vorm een betekenis heeft.

essentie van de vorm:

twee bobbels gescheiden door een diepe gleuf

ik denk dat het een vrouwelijke vorm is en ik
ben niet de enige die dat denkt

Maastricht

Dolní Věstonice
Tsjechië, Gravettien

FNRS-congres Brussel
Marcel Otte (ULg): 'ah mais c'est
Gravettien, d'où vient ça ?'

probleem: geen context

- oppervlaktevondst
- geen werktuigen

Professor Otte riep meteen: Ah,
maar dat is Gravettien, waar
komt dat vandaan? Toen ik hem
vertelde dat het een akkervondst
zonder begeleidende werktuigen
is, zei hij uiteraard dat de
culturele toewijzing dan onzeker
is. Maar hij wilde toch dat Veerle
Rots de steen onderzocht.

Universiteit Liege
traceolab: Veerle Rots

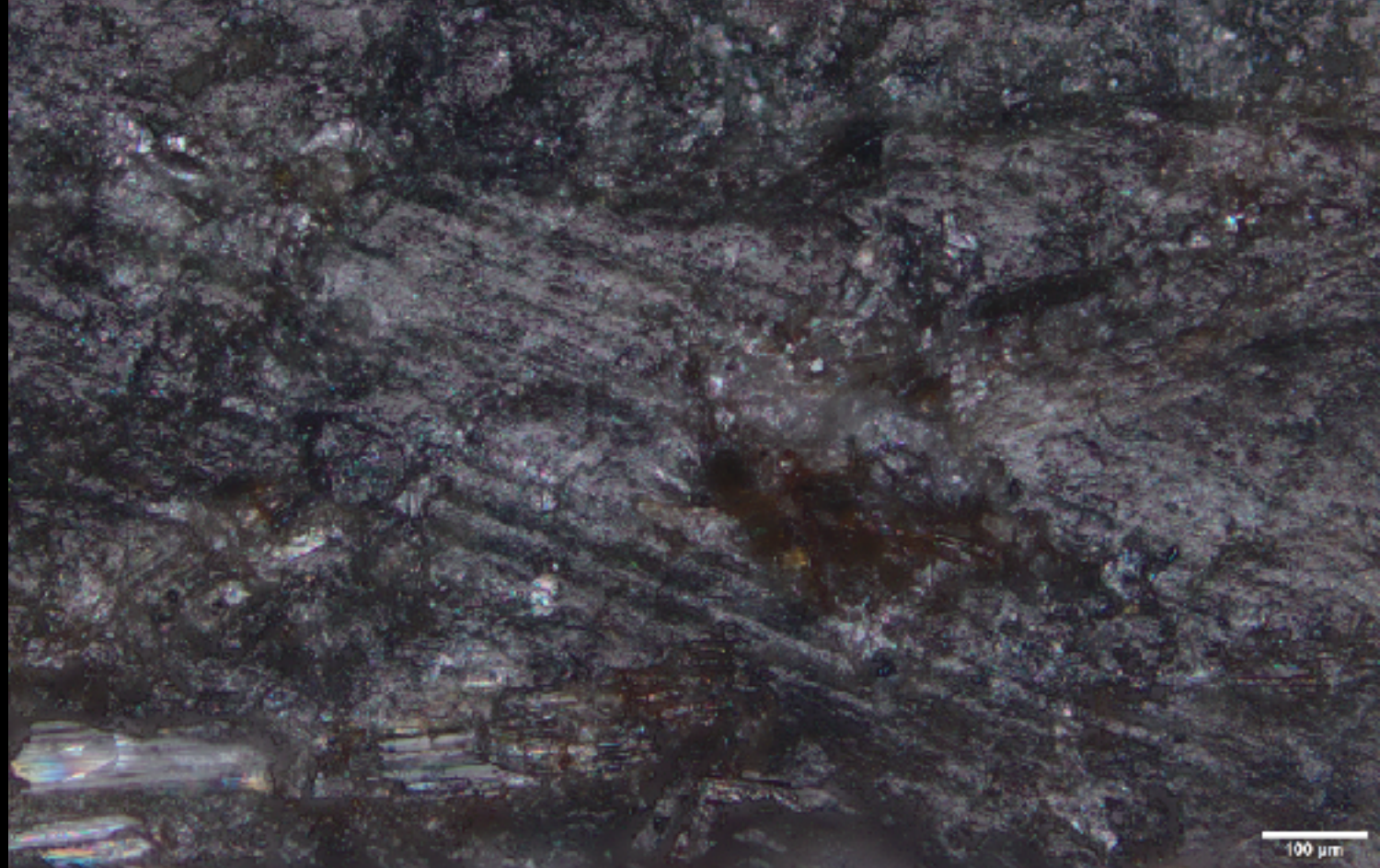
- de gleuf is te diep en te smal dus er is een metalen zaag gebruikt
- microscopie

Veerle Rots was minder enthousiast, omdat ze de gleuf te diep en te smal vond. Zo'n gleuf zou je alleen met een metalen zaag kunnen maken en niet met vuurstenen werktuigen.

Bovendien zag ze onder de microscoop overal parallelle banen;

- sterke vergroting: maatstreep 100 micrometer = 0,1 mm
- hele oppervlak blijkt bedekt met parallelle banen...

Het lijkt wel alsof iemand de hele steen met een tandartsen-boor of met een Dremel heeft bewerkt. In eerste instantie, was ik net zo teleurgesteld als Veerle.

foto's Rots ULg

A high-magnification photograph of a rock surface, likely a thin section or polished surface. The image shows a complex texture with various mineral grains and structures. Three white arrows point to specific features: two to 'losse krassen' (loose scratches) and one to 'parallele banen' (parallel bands). The text is in white, bold font. The background is a dark, textured surface with some lighter, crystalline areas.

**losse krassen
zijn niet parallel**

parallele banen

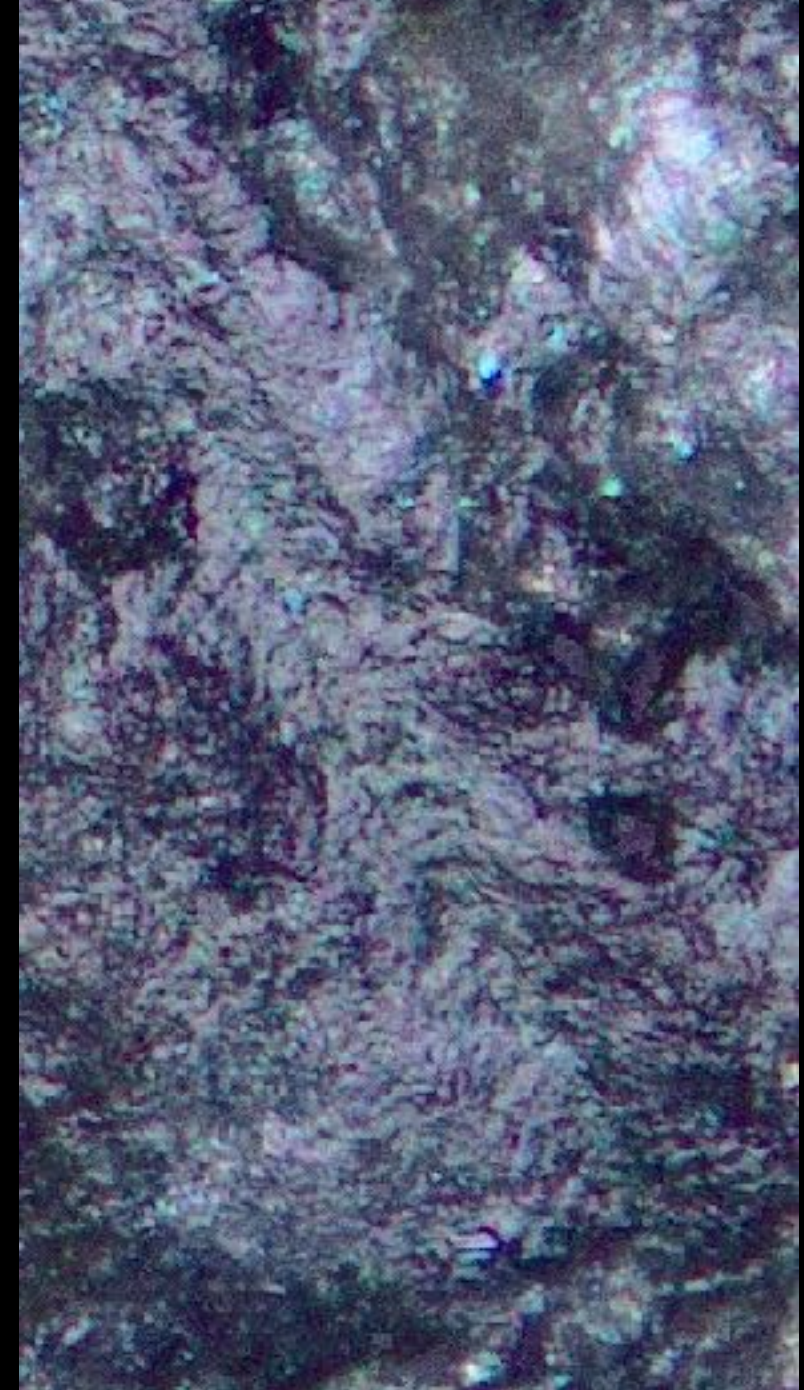
Maar naderhand zag ik op deze foto óók losse krassen en dáárdoor begon ik na enig speurwerk te begrijpen wat we hier feitelijk zien.

Foto Rots ULg

100 μ m

- Pieter Dijkstra: amfiboliet
- bestaat uit 'striaten' (amfibolen = parallelle vezels net als asbest).
hornblende, actinoliet (+plagioklaas+granaten)
- de losse krassen zijn slijpkrassen (soms met zandkorrel afdrukken)

In sommige krassen zie je nog afdrukken die zandkorrels achter lieten, dat maakt duidelijk dat de losse krassen echte slijp-sporen zijn. De parallelle banen zijn echter géén bewerkingssporen. Wat het wél zijn wordt duidelijk als je weet dat het materiaal amfiboliet is. Amfiboliet bestaat net als asbest uit vezels, geologen noemen dat striaten. Soms zijn die vezels zo dik dat je ze met het blote oog kan zien, maar in dit geval zie je ze alleen onder de microscoop... De parallelle banen zijn dus geen machine-sporen maar kristallijne striaten.

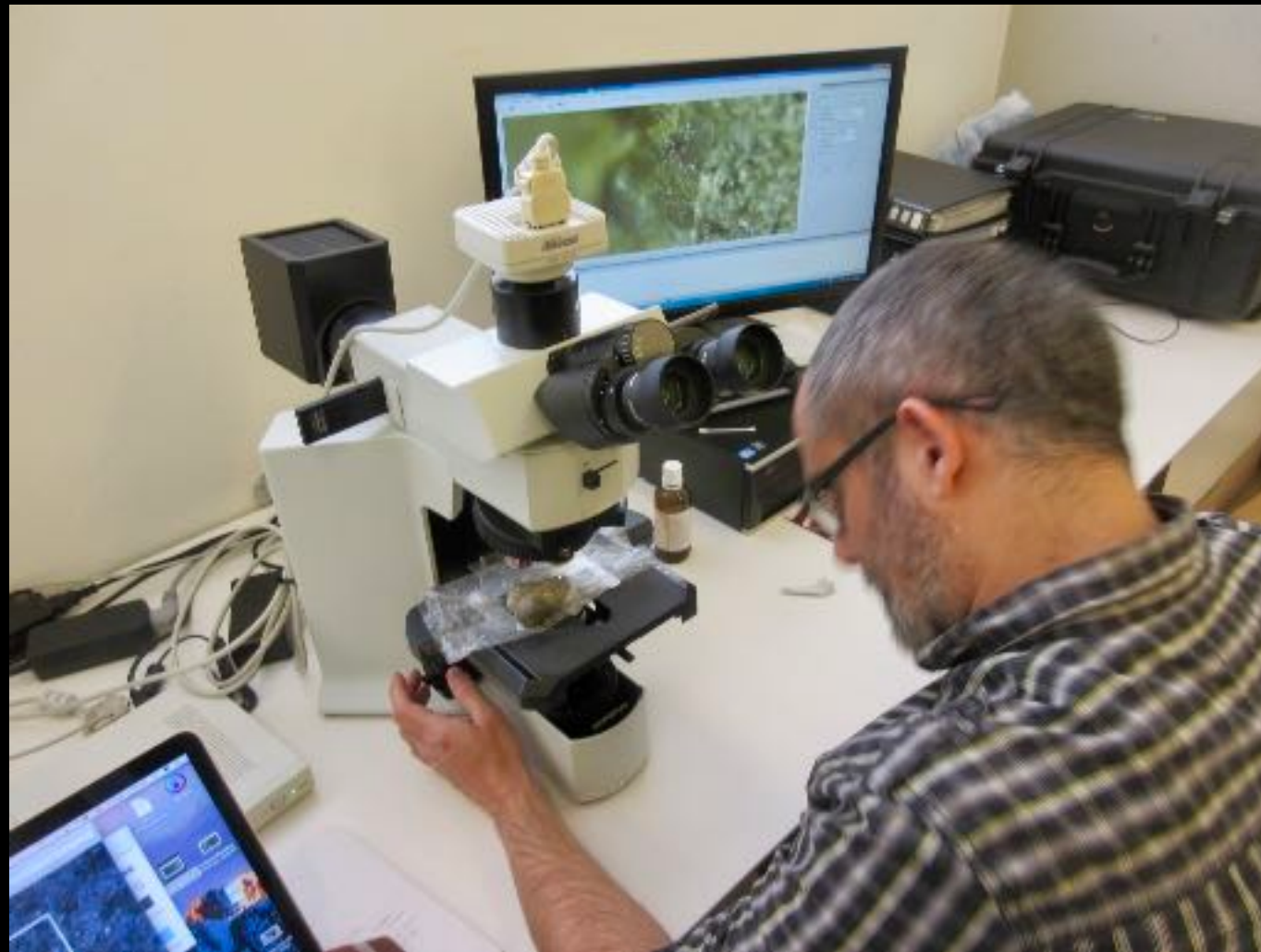
Burgos (Atapuerca)

CEntro Nacional de Investigación sobre la Evolución Humana

Joseba Rios

sterke vergroting

maar ook prepareer-microscop

Dat werd ook bevestigd in het CENIEH. Dat is een groot onderzoekscentrum in Spanje, dat werd gebouwd omdat bij Atapuerca alle fasen van de steentijd tot anderhalf miljoen jaar oud werden opgegraven. Bij hele sterke vergrotingen vertroebelen de talloze striaten het beeld. Daarom besloot Joseba Rios de bewerkingssporen óók bij geringere vergrotingen te bestuderen.

- 1 slijp-krassen zijn niet strikt parallel
- 2 snij/zaag-sporen in de diepe gleuf zijn niet parallel
- dus handmatig vastgehouden en bewerkt zoals in steentijd

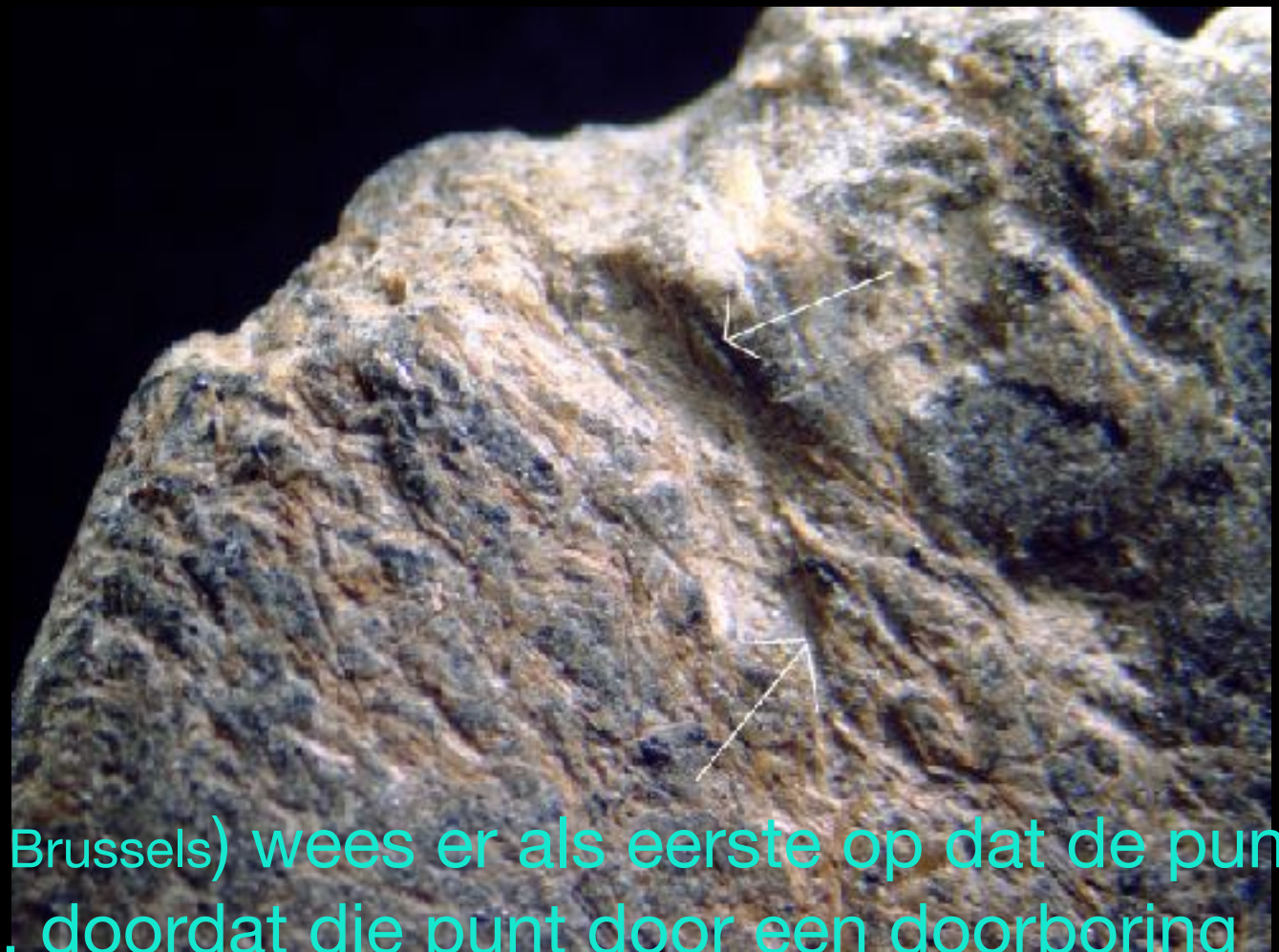
Bij geringe vergroting zie je op de bovenste foto heel duidelijk slijpkrassen en op de onderste foto snij- en zaag-sporen. Al deze sporen zijn absoluut niet parallel. Ze zijn dus niet met machines gemaakt, maar met methodes die al in de steentijd bestonden.

foto's van Noort

- 3 top afgebroken: verzwakt door doorboring, object was een hanger
- er zijn krassen zoals bij doorboren zonder roterend gereedschap ontstaan

Ivan Jadin (Natural Sciences Institute Brussels) wees er als eerste op dat de punt van de sculptuur is afgebroken, doordat die punt door een doorboring was verzwakt. Het voorwerp is dus een hanger. Rios stelde bovendien vast dat het gat niet met een roterende boor was gemaakt, maar met een steker. Sommige krassen laten zelfs de afdruk van de steker-snede nog exact zien. Deze methode werd in het Gravettien gebruikt.

- 4 'there is sediment in some depressions in a way that we only see in authentic artefacts'

Verder bevestigen de klontjes aarde en ook de enkelvoudige korrels die ná het wassen in de diepste delen bleven vastplakken, dat de vondst authentiek is.

- 5 één probleem: kleurovergang is te abrupt en te dicht bij de rand: twee productiefasen?

Toch was er volgens Joseba Rios nog een probleem: links ziet u dat de gleuf lichter van kleur is dan de buitenkant. De vergroting toont dat de kleur 1 tot 2 mm onder de rand verandert, het lijkt alsof de gleuf minder verweerd is. Maar de overgang is zo abrupt en zo dicht bij de rand dat je dit niet kan verklaren door aarde die in de gleuf plakte. Rios vroeg zich af of de gleuf misschien later gemaakt kon zijn.

- bij polijsten van soapstone neemt kleur-intensiteit toe
- hoe is dat bij amfiboliet?
grondstof niet bij Maastricht

Maar bij dit soapstone Inuit-beeldje zie je een soortgelijk kleurverschil. Het oppervlak is zwart en de gleuven zijn grijs, terwijl die toch even oud zijn. Dat komt doordat de kleur van soapstone bij het polijsten intensiever wordt. Ik moest dus experimenteel onderzoeken of datzelfde ook bij amfiboliet gebeurt.

Daar had ik grondstof voor nodig, daarom was het lastig dat amfiboliet van nature niet bij Maastricht voorkomt. Maar aan de andere kant is dat ook juist gunstig, want dit bewijst dat de hanger vroeger ook al een grote reis moet hebben gemaakt.

- amfiboliet wel als Noordelijke zwerfstenen, ook in Massif-Central en Centraal Europa
- Galgenberg-Venus (Stratzing in Oostenrijk, Aurignacien) let ook op zaagsporen

Misschien kwam de hanger oorspronkelijk uit Centraal Europa want de Galgenberg-Venus (uit Oostenrijk) is óók van amfiboliet gemaakt en heeft bovendien óók duidelijke zaagsporen. Ik besloot mijn experiment in Centraal Europa te doen.

experiment Lazinov (Tsjechië)
met Martin Kozohorský, Erwin van Eden

- 1 kleur verandert ook bij amfiboliet: verschil wijst niet op tweede productiefase
- 2 zachte steen die zich met vuurstenen kling laat zagen
- 3 géén glans bij slijpen, wel bij wrijven over leer

Wij konden de amfiboliet gemakkelijk met vuurstenen klingen zagen. Bij het zagen werd de kleur lichter. En de gedeeltes die we polijstten werden juist donkerder. Het kleurverschil wijst dus niet op een verschillende ouderdom.

We waren wel verbaasd dat de amfiboliet bij het glad-slijpen niet ging glanzen. We konden de glans van de sculptuur alléén namaken door met de teststukken over leer te wrijven.

Anthropos Institute

(Brno, Tsjechië)

Petr Neruda

- 1 meeste glans aan vlakke zijde door wrijven van hanger over kleding
- 2 glans loopt door over de rand tot in de gleuf, dus die bestond toen de hanger werd gedragen

Toen we onze bevindingen met Petr Neruda bespraken, wees hij erop dat de vlakke zijde sterker glansde dan de bolle zijde. De glans ontstond wellicht door het dragen van de hanger, daarbij wreef de vlakke zijde het meeste over de kleding. Dat de glans 1 tot 2 mm diep in de gleuf doorloopt, bewijst dat de gleuf zijn huidige vorm al had toen de hanger werd gedragen.

De gebruiksglans bevestigt net als de productiemethodes dat de hanger authentiek is. Maar daarmee weten we nog steeds niet hoe oud hij is. Was de eerste indruk van Marcel Otte juist? Is dit Gravettien?

culturele duiding:
Dolní Věstonice
Jiří Svoboda

Dat vroeg ik aan de bekende professor van Dolní Věstonice: Jiří Svoboda. Ook hij reageerde enthousiast en ook hij waarschuwde me om voorzichtig te blijven. Want de vormgeving past wel bij het Gravettien, maar kunstenaars van alle tijden hebben vrouwelijke vormen bewonderd en afgebeeld. Daarom ben je pas zeker van je zaak, als de sculptuur in een Gravettien-context is gevonden.

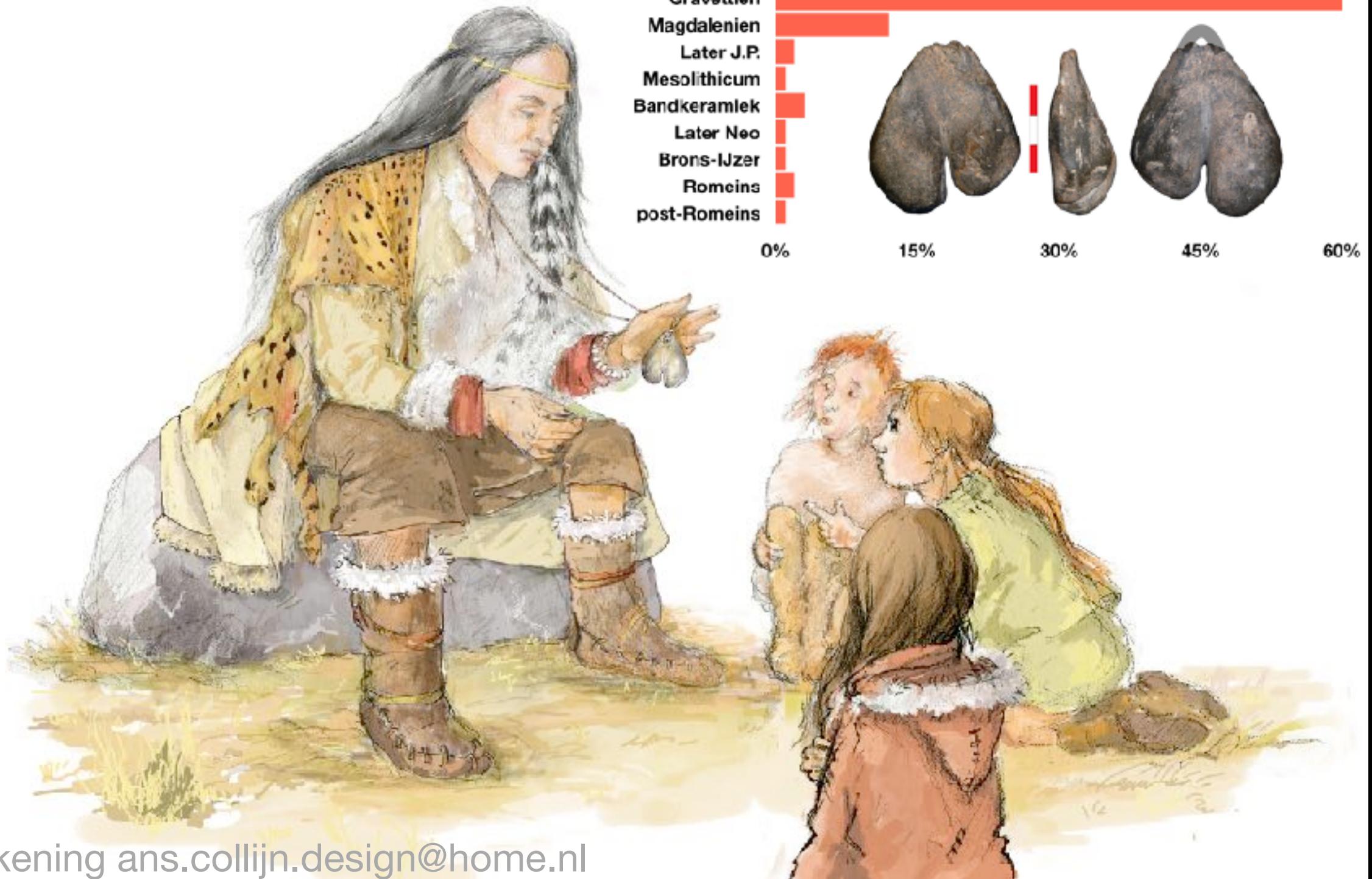
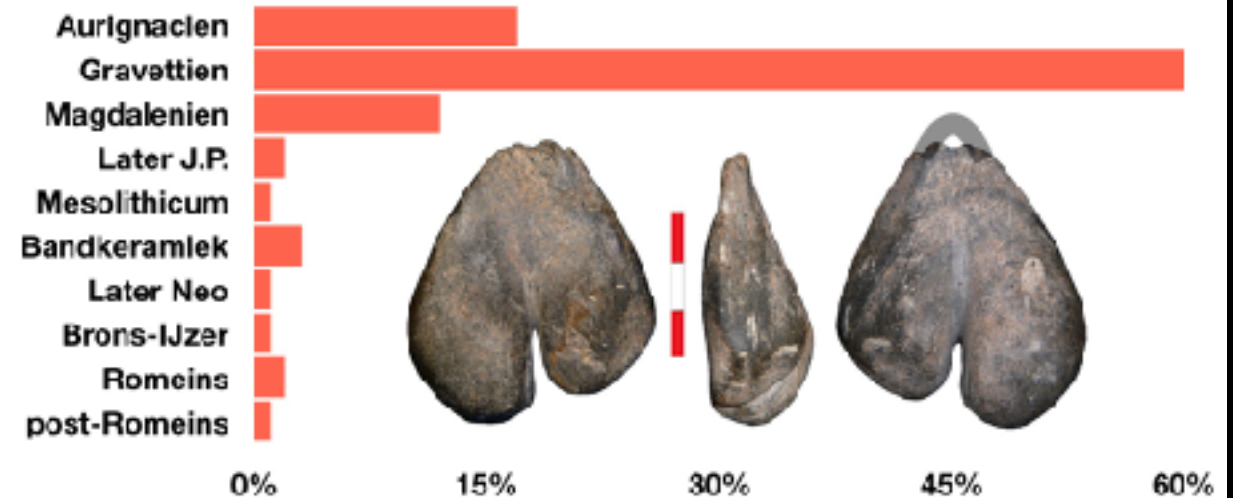
Dolní Věstonice institute Jiří Svoboda

- blijf voorzichtig want: 'the admiration of the female forms was not limited to the Gravette era'
- Wil Roebroeks: 'zoiets blijft altijd een zwevende vondst'

Maar deze hanger werd waarschijnlijk verloren toen het puntje afbrak. Dat kan onderweg, op kilometers afstand van het kamp zijn gebeurd. Dat de archeologische context volledig ontbreekt is in dat geval vanzelfsprekend. Daarom denkt onze eigen professor Wil Roebroeks dat dit een 'zwevende' (niet exact toewijsbare) vondst blijft.

tentatieve toewijzing:

tekening ans.collijn.design@home.nl

Op de vraag of de hanger een Vroeg-Jong-Paleolithische vrouwelijke sculptuur (een 'Venus') is, moet ik dus antwoorden dat dit niet 100% zeker is. Maar gezien de tentatieve toewijzing, is het wél waarschijnlijk en daarom noem ik deze sculptuur 'de Venus van Maastricht'.

bedankt voor uw aandacht